O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI
SAMARAQAND DAVLAT
UNIVERSITETI

Ro'yxatga olindi:
№ BD-60510100-7.31
2021 yil "__"_____

"TASDIQLAYMAN"
SamDU rektori:
_____ R.I.Xalmuradov
2021 yil "__"_____

DORIVOR O'SIMLIKLAR
FAN DASTURI

Bilim sohasi:	500000 – Tabiiy fanlar
Ta'lim sohasi:	510000- Biologik va turdosh fanlar
Ta'lim yo'nalishi:	60510100 – Biologiya (turlari bo'yicha)

Fan/modul kodi	O‘quv yili	Semestr	ECTS – Kreditlar
DO‘M3005	2021-2022	7	4
Fan/modul turi	**Ta’lim tili**		**Haftadagi dars soatlari**
Majburiy	O‘zbek		4

	Fan nomi	Auditoriya mashg‘ulotlari (soat)	Mustaqil ta’lim (soat)	Jami soat
1	Dorivor o’simliklar	60	60	120

2 **I. Fanning mazmuni**

Fanni o‘qitishdan maqsad - talabalarga dorivor o‘simliklar xom ashyolarini yetishtirish texnolagiyasi va agrotexnik chora tadbirlarning nazariy va amaliy asoslarini o‘rgatish hamda ularni amaliyotga qo‘llashning malakaviy ko‘nikmalarini shakllantirish, ularning muayyan sharoitga moslanishidagi biologik xususiyatlarining o’zgarishlari bo’yicha yo’nalish profiliga mos bilim, ko’nikma va malakani shakllantirishdan iborat.

Fanning vazifasi - Talabalarga chet el florasiga mansub istiqbolli dorivor o‘simlik turlarini tanlash va yetishtirish mexenizmini ishlab chiqish; agrotexnik chora tadbir bosqichlarini va usullarini o‘rgatish; xom ashyo tayyorlash mavsumlarini o‘rganish; turli iqlim sharoitlarida dorivor o‘simliklarni yetishtirish va ko‘paytirish usullarini o‘rgatish; dorivor o‘simliklarning agrotexnikasini ishlab chiqish; xom ashyoni tayyorlash, quritish va saqlashning dastlabki bosqichlarini o‘rgatish; olingan natijalarni tahlil qilishni zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida o‘rgatishdan iborat.

II. Asosiy nazariy qism (ma’ruza mashg‘ulotlari)

II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu. Dorivor o`simliklar haqida umumiy tushuncha.

O`rganilish tarixi. O`rta Osiyo, Misr va Yunonistonda dorivor o`simliklarni o`rganilishi.

2-mavzu. Dorivor o‘simliklarni sug‘oriladigan yerlarda yetishtirish agrotexnologiyasi.

Dorivor o‘simliklar xom ashyo mahsulotlarini yetishtirishning iqlim va tuproq sharoitlariga bog‘liqligi. O‘simlik turlarini bioekologik xususiyatlarini e’tiborga olgan holda tanlash. Agrotexnik tadbirlarni amalga oshirish mexanizmlari. Tuproqqa ishlov berish tizimlari. Namlikni yig‘ish maqsadida olib boriladigan tadbirlar. Shudgor turlari. Almashlab ekish. Xom ashyoni yetishtirish texnologiyasi. Xom ashyoni yig‘ish va quritish uchun dala sharoitlarini tayyorlash asoslari.

3-mavzu. Dorivor o`simliklarni yetishtirishda yerni tayorlash va o`g`itlashni amalga oshirish.

Tuproqlarni asosiy ishlov berish usullari. Dorivor o`simliklarni ekishdan oldingi tuproqqa ishlov berilishi. O`g`itlar qo`llash.

4-mavzu. Dorivor o`simliklarni almashlab ekilishi.

Almashlab ekish va uni ahamiyati. Almashlab ekishda dorivor o`simliklardan foydalanish. Dukkakli bir yillik o`simliklar o`simliklar va ularning ahamiyati.

5-mavzu. Dorivor o`simliklar agrotexnik xususiyatlari.

Dorivor o`simliklarni ekish. Dorivor o`simliklarni parvarishlash. Dorivor o`simlik xom ashyolarini yig`ib olish.

6-mavzu. Dorivor o`simliklar zahiralaridan samarali foydalanish.

Dorivor o`simliklarni zaxirasini aniqlash. Biologik va eksplutatsion zahiralar. Ulardan foydalainish.

7-mavzu. Dorivor o`simlik xom-ashyolarini birlamchi ishlov berish, qadoqlash va saqlash.

Dorivor o`simlik xom-ashyolarini quritish usullari. Dorivor o`simlik xom-ashyolarini birlamchi ishlov berishusullari. Dorivor o`simlik xom-ashyolarini, qadoqlash va saqlash usullari.

8-mavzu. Dorivor o‘simliklar yetishtirishning iqtisodiy samaradorligi.

Biznes reja. Dorivor o‘simliklar yetishtirishning iqtisodiy samaradorligi.

9-mavzu. Turli hayotiy shakllarga mansub dorivor o`simliklar.

Bir yillik dorivor o`simliklarni yetishtirish texnologiyasi. Ko`p yillik dorivor o`simliklarni yetishtirish texnologiyasi.

**10-mavzu. Efir moyli dorivor o`simliklarni yetishtirish texnologiyasi.** Yalpiz, marmarak, tog`rayxon, kiyiko`t kabi efir moyli dorivor o`simliklarni yetishtirish texnologiyasi.

**11-mavzu. Flavonoidli va saponinli dorivor o`simliklarni yetishtirish texnologiyasi.** Dalachoy, tugmachagul, bex, ferula kabi flavonoidli va saponinli dorivor o`simliklarni yetishtirish texnologiyasi.

12-mavzu. Suvda o’sadigan dorivor o’simliklar.

Suvda o’sadigan o`simliklarning bioekologik hususiyatlari. Oddiy igir, soxta gulsapsar etishtirish texnologiyasi.

III. Amaliy (yoki <u>seminar yoki laboratoriya</u>) mashg‘ulotlar bo‘yicha ko‘rsatma va tavsiyalar.

Amaliy mashg‘ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Bir yillik dorivor o`simliklarni ko`paytirish texnologiyasini o`rganish;
2. Bir yillik dorivor o`simliklarni ko`paytirish texnologiyasini o`rganish;
3. Ko`p yillik dorivor o`simliklarni ko`paytirish texnologiyasini o`rganish;
4. Ko`p yillik dorivor o`simliklarni ko`paytirish texnologiyasini o`rganish;
5. Efir moyli dorivor o`simliklarni ko`paytirish texnologiyasini o`rganish;
6. Efir moyli dorivor o`simliklarni ko`paytirish texnologiyasini o`rganish;
7. Saponinli dorivor o`simliklarni ko`paytirish texnologiyasini o`rganish;
8. Saponinli dorivor o`simliklarni ko`paytirish texnologiyasini o`rganish;
9. Flavonoidli dorivor o`simliklarni ko`paytirish texnologiyasini o`rganish;
10. Flavonoidli dorivor o`simliklarni ko`paytirish texnologiyasini o`rganish
11. Glikozidli dorivor o`simliklarni ko`paytirish texnologiyasini o`rganish

12.Glikozidli dorivor o`simliklarni ko`paytirish texnologiyasini o`rganish
13.Dorivor xona o`simliklarni ko`paytirish texnologiyasini o`rganish
14.Dorivor xona o`simliklarni ko`paytirish texnologiyasini o`rganish
15.Tropik, subtropik va sitrus mevali o`simliklarni ko`paytirishni o`rganish
16.Tropik, subtropik va sitrus mevali o`simliklarni ko`paytirishni o`rganish
17.Suvda o'sadigan dorivor o'simliklar ko`paytirishni o`rganish
18.Suvda o'sadigan dorivor o'simliklar ko`paytirishni o`rganish

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. O'zbekistonda dorivor moychechak o'simligini yetishtirish texnologiyasi.
2. Dorivor tirnoqgul o'simligi xom-ashyosini tayyorlash, saqlash va dastlabki qayta ishlash texnologiyasi.
3. Dorivor arslonquyruq o'simligini yetishtirish texnologiyasi.
4. Tog' rayhon o'simligini yetishtirish texnologiyasi.
5. Na'matak o'simligini yetishtirish texnologiyasi
6. Zirk o'simligini yetishtirish texnologiyasi texnologiyasi.
7. Qizil do'lana o'simligini yetishtirish texnologiyasi
8. Eman daraxti o'simligini yetishtirish texnologiyasi
9. Oq qayin o'simligini yetishtirish texnologiyasi
10. Zira o'simligini yetishtirish texnologiyasi
11. Dalachoy o'simligini yetishtirish texnologiyasi
12. Dorivor o'simligini yetishtirish texnologiyasi
13. Chakanda o'simligini yetishtirish texnologiyasi
14. Valeriana o'simligini yetishtirish texnologiyasi
15. Tapinambur o'simligini yetishtirish texnologiyasi
16. Exinatseya o'simligi o'simligini yetishtirish texnologiyasi
17. Shirinmiya xom-ashyosini tayyorlash, saqlash va dastlabki qayta ishlash texnologiyasi.
18. Gazanda o't va limon o't o'simligini yetishtirish texnologiyasi.
19. O'zbekistonda na'matakni o'simligini yetishtirish texnologiyasi
20. Qon cho'p o'simligini yetishtirish texnologiyasi

3. **V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)**

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba: dorivor o'simliklar xom ashyolarini yetishtirishning nazariy va amaliy asoslarini; dorivor o'simliklarni madaniy holda yetishtirish va dehqonchiligini rivojlantirish mohiyati yuzasidan bilimlarga ega bo'lishi lozim. istiqbolli dorivor o'simliklar turlari va ularning bioekologik xususiyatlari; dorivor o'simlik turlarini ko'paytirish usullarini; dorivor o'simlik turlarini yetishtirishda agrotexnik chora tadbirlarini; o'simlik xom ashyolarini yig'ish mavsumlari va quritish usullari biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan (mavzu) haqida ***tasavvur va bilimga ega bo'lishi;***

- talaba yetishtirilgan xom ashyo mahsulotlarini xosildorligini chamalay (bashorat) qilish; dorivor o'simlik turlariga bioekologik xususiyatlarini in'obatga olgan holda belgilangan agrotexnik chora tadbirlarni qo'llay olish kompetensiyalarni egallash ***ko'nikmalariga ega bo'lishi;***

talaba dorivor o'simliklarning morfologik va anatomik belgilarini o'rganish; tajribalar qo'yish; gerbariy yig'ish; o'simliklarni ko'paytirish usullari; mikroskop texnika usullaridan foydalanish: tabiatda o'simliklarning vegetativ va generativ a'zolaridan namunalar yig'ish, kolleksiya tayyorlash ***malakasiga ega bo'lishi kerak..***

4. **VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:**

- ma'ruzalar;
- interfaol keys-stadilar;
- aqliy hujum;
- blits-so`rov;
- muammoli ta`lim;
- munozara;
- Venn diagrammasi.

5. **VII. Kreditni olish uchun talablar:**

Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'liq o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat ishini topshirish

6. **Asosiy adabiyotlar:**

1. O'. Ahmedov, A. Ergashev, A. Abzalov, M. Yulchieva. Darslik. // Dorivor o'simliklar yetishtirish texnologiyasi va ekologiya.Toshkent – 2009, -216 b.

2. Ў. Ахмедов, А. Эргашев, А. Абзалов Доривор ўсимликлар на уларни ўстириш технологияси. Тошкент, 2008. 234 b.

3. Э.Т. Бердиев, Э.Т. Ахмедов Табиий доривор ўсимликлар. Тошкент 2017, 178 b.

Qo'shimcha adabiyotlar:

4. Karimov V., Shomaxmudov A. "Xalq tabobati va zamonaviy ilmiy tibda qo'llaniladigan shifobaxsh o`simliklar", "Ibn Sino" nashriyoti, Darslik. Tashkent, 1993 y. 308 bet.

5. Tashpulatov Y.Sh., Nurniyozov A.A., Raxmonova K., Ulashev D. Dorivor igir (*Acorus calamus* L.) ni intensiv usulda vegetativ ko'paytirish texnologiyasiga oid tavsiyalar. Samarqand, 2019. 16 bet.

1. **Axborot manbalari (saytlar):**

www.ziyonet.uz
www.catuzmu
www.natl.uz
www.nature.uz

	www.pedagog.uz www.mail.ru
7.	Fan dasturi Samarqand davlat universiteti O‘quv-uslubiy kengashining 2021 yil 24 avgustdagi 1-son bayonnomasi bilan ma’qullangan.
8.	**Fan/modul uchun mas’ullar:** Hasanov M.A. – Botanika kafedrasi dotsenti Nomozova Z.B. – Botanika kafedrasi dotsenti
9.	**Taqrizchilar:** Muqumov I.U. – Botanika kafedrasi dotsenti (ichki) Xamdamov I.X. – SamVMI professori (tashqi)

Botanika kafedrasi mudiri: **X.Q. Haydarov**

Biologiya fakulteti o`quv-uslubiy kengashining 2021 yil -avgustdagi 1-son bayonnomasi bilan ma`qullangan.

O`quv-uslubiy kengash raisi:

Mazkur modul Biologiya fakulteti kengashining 2021 yil -avgustdagi 1-sonli yig‘ilishida ko‘rib chiqilgan va tasdiqlangan.

Kengash raisi: **X.A. Keldiyarov**

M.O‘.

“Kelishilgan”
SamDU o‘quv uslubiy boshqarma boshlig‘i:
_____ B.S.Aliqulov
“___” _____ 2021 yil

Самарқанд давлат университети, Ботаника кафедрасида ўқитиладиган “Доривор ўсимликлар” фанидан тузилган фан дастурига

ТАҚРИЗ

“Доривор ўсимликлар” фани доривор ўсимликларни ўзига хос хусусиятлари; табиатда тарқалиши ва кўпайиши; ташқи шароитга мосланиш қонуниятлари; дориворлик хусусиятлари; доривор юксак ўсимликларнинг келиб чиқишини; таксономик бирликларни; систематик ва экологик гурухларга ажратиш усулларини ўрганади. Шу билан бирга ўсимликларнинг хусусий ва тарихий тараққиётда органлардаги ўзгаришлар, юксак ўсимликларнинг бўлимлари, ўсимликларнинг морфологик белгиларига караб ажратиш, уларни аниклаш, мутахассисликка оид замонавий тадкикот услубларини билиши ва улардан фойдалана олиш кўникмаларига эга бўлиши керак. Бундан ташқари ўсимликларнинг морфологик белгиларига оилаларга ажратиш, тажрибалар қўйиш, табиатдан гербарийлар йиғиш, ўсимликларни кўлайтириш усуллари, табиатда ўсимликларнинг вегетатив ва генератив органларидан намуналар йиғиш ва умуман ўсимликларни морфологик, анатомик, систематик, геоботаник жихатдан ўрганиш муҳим аҳамият касб этади.

Ҳозирги вақтда амалий машғулот дарслари учун замонавий керакли асбоб-ускуналар келтирилмоқда, бу ўқув жиҳозлардан фойдаланиш муҳим аҳамиятга эга. Талабалар учун бу жуда муҳимдир. Чунки талабалар мустақил равишда амалий машғулотда ишлаш учун билимга эга бўлиши ва керакли ўқув жиҳозларидан тўла фойдаланиш кобилиятига эга бўлиши лозим.

Ушбу фан дастурида ҳар бир бўлимга доир маъруза ва амалий машғулот мавзулари ДТС талабларига мос ҳолда киритилган. Бундан ташкари талабалар билимини мустаҳкамлаши ва мустақил ишларни бажаришлари учун ҳар бир мавзу бўйича фойдаланилиши мумкин бўлган адабиётлар рўйхати ҳам берилган бўлиб, талабаларнинг мустакил равишда фанни ўзлаштиришига ёрдам беради.

Самарқанд давлат университети
“Ботаника” кафедрасининг доценти **б.ф.н: Мукумов И.Ў.**

Самарқанд давлат университети, Ботаника кафедрасида ўқитиладиган "Доривор ўсимликлар" фанидан тузилган фан дастурига

ТАҚРИЗ

"Доривор ўсимликлар" фани доривор ўсимликларни ўзига хос хусусиятлари; табиатда тарқалиши ва кўпайиши; ташки шароитга мосланиш конуниятлари; дориворлик хусусиятлари; доривор юксак ўсимликларнинг келиб чиқишини; таксономик бирликларни; систематик ва экологик гурухларга ажратиш усулларини ўрганади. Шу билан бирга ўсимликларнинг хусусий ва тарихий тараккиётда органлардаги ўзгаришлар, юксак ўсимликларнинг бўлимлари, ўсимликларнинг морфологик белгиларига қараб ажратиш, уларни аниқлаш, мутахассисликка оид замонавий тадқикот услубларини билиши ва улардан фойдалана олиш кўникмаларига эга бўлиши керак. Бундан ташкари ўсимликларнинг морфологик белгиларига оилаларга ажратиш, тажрибалар кўйиш, табиатдан гербарийлар йиғиш, ўсимликларни кўпайтириш усуллари, табиатда ўсимликларнинг вегетатив ва генератив органларидан намуналар йиғиш ва умуман ўсимликларни морфологик, анатомик, систематик, геоботаник жиҳатдан ўрганиш мухим аҳамият касб этади.

Ҳозирги вактда амалий машғулот дарслари учун замонавий керакли асбоб-ускуналар келтирилмокда, бу ўкув жихозлардан фойдаланиш мухим аҳамиятга эга. Талабалар учун бу жуда мухимдир. Чунки талабалар мустакил равишда амалий машғулотда ишлаш учун билимга эга бўлиши ва керакли ўкув жихозларидан тўла фойдаланиш кобилиятига эга бўлиши лозим.

Ушбу фан дастурида хар бир бўлимга доир маъруза ва амалий машғулот мавзулари ДТС талабларига мос холда киритилган. Бундан ташкари талабалар билимини мустаҳкамлаши ва мустакил ишларни бажаришлари учун хар бир мавзу бўйича фойдаланилиши мумкин бўлган адабиётлар рўйхати хам берилган бўлиб, талабаларнинг мустакил равишда фанни ўзлаштиришига ёрдам беради.

СамВМИ профессори: б.ф.д. **Хамдамов И.Х.**